

Den flittige lokalhistoriker

Fanny Fang (1883-1962)

Familien Frederiksen

Lokalhistorikeren Fanny Fang tilhørte en slægt, der gennem 5-6 generationer havde været knyttet til Roskilde og omegn. Vil man forske lidt i hendes familiemæssige baggrund, er det en god idé at tage udgangspunkt i hendes bog om sin fars slægt, "Handelsmand og slagter", der bygger på faderen slagtermester Rasmus Frederiksen's erindringer. Bogen fortæller indgående om slagtere og kreaturhandlers liv i gamle dage, idet Fannys farfar, Frits Frederiksen, og oldefar, Rasmus Frederiksen, ligeledes havde været kreaturhandlere og slagtere. Fannys farfar Frits havde slagteri og butik Sct. Ols Gade 6. Siden købte han ejendommen Algade 18 på hjørnet af Hersegade af sin bror, Peter Frederiksen, direktør Arthur Fangs farfar, der til gengæld købte den store købmandsgård Algade 15. Her drev han købmandshandel, lysestøberi og bryggeri. Han endte med at koncentrere sig om ølbrygning. I Algade 18 gik det også bedre og bedre for Frits og hans sønner. Med gode penge i kassen fik Frits lyst til at bygge nyt. Den gamle firlængede slagtergård på hjørnet af Hersegade blev revet ned og erstattet af den store italiensk inspirerede ejendom i 1895. Han byggede tillige lejligheder til sine fire voksne børn i Hersegade.

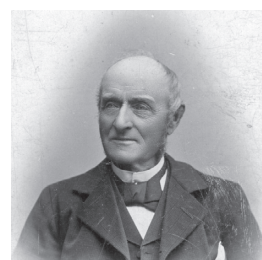
Sønnen Rasmus (Fannys far) var ligeledes uddannet slagter. Han var gift med en pige, som han havde sværmet for siden barndommen, Sofie Jappe. De fik fire børn, hvoraf det ene døde som spæd. Fanny blev født som den ældste den 12. juni 1883. Hun fik i dåben navnene Fanny Vibeke Sophie Frederiksen. Rasmus brød sig ikke så meget om slagterhåndværket, men gik mere op i handelen med kreaturer, som han tog rundt og opkøbte på Sjælland og solgte videre. Desuden gav det større indtjening end at være almindelig slagter. Rasmus byggede siden hus til sig selv, fru Sofie og de tre børn på adressen Allehelgensgade 22. Her voksede Fanny op sammen med sine brødre, Emil og Oscar. Hjemmet var præget af velstand. Herom vidner en stor samling albums samt fotografier af Fanny Fang og hendes familie i Roskilde lokalhistoriske Arkiv. Billederne viser, at Fanny altid var fin i tøjet og klædt efter sidste mode. Hun var yndig som konfirmand i fin hvid kjole på et tidspunkt, hvor mange piger

Fanny Fang fotografet på torvet 1929. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Slagtermester Frits Frederiksen, Roskilde. Fannys oldefar. U. å. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Slagtermester Rasmus Frederiksen, Roskilde. Fannys far. Th. Thuesbøl 1925. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Fanny Fang som konfirmand den 9. april 1899 i sin hvid kjole. Th. Thuesbøl. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

endnu var klædt i sort konfirmationskjole. Den kunne bedre bruges som fin kjole bagefter.

Fanny og Arthur

Fanny blev boende hjemme, lige til hun blev gift, som man brugte det i samtiden. Hun blev ydermere gift ret sent efter gældende normer, nemlig i en alder af 29 år. Næde en pige at blive 30 år, før der var udsigt til giftermål, blev hun betragtet som gammeljomfru og havde næppe større chancer for at blive gift. Fanny blev viet i Roskilde Domkirke den 12. april 1912 til sin halvfætter, Arthur Frederiksen, der nogle år forinden havde taget navneforandring til Fang. Med ham delte hun interessen for lokalsamfundets historie. Denne interesse var for øvrigt en "familiesvaghed", der også deltes af Fannys bror Emil. Han uddannede sig til læge, men havde en hobby som amatør fotograf. Også Emil Frederiksens mange billeder, der i dag har stor lokalhistorisk interesse, findes i lokalarkivet. Fannys ægtemand, Arthur Fang, var student fra Roskilde Katedralskole 1901. Han havde studeret historie på universitetet, men brød hurtigt af, da han blev knyttet til "Roskilde Tidende" som journalist i 1904. Han blev avisens

Familiespadseretur. Fra v. Arthur Fang, Emil Frederiksen, Fanny Fang og hendes mor Sophie Frederiksen. I forgrunden Emils hustru. Amatørfoto ca. 1915. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

forretningsfører 1912-14. I årene 1914-19 fungerede han som
forretningsfører ved "Roskilde Bryggeri" i Algade 15 for sin
mor, Thekla Langreuter, enke efter købmand og bryggeriejer
Frederik Rasmus Frederiksen (fætter til Fanny Fangs far Ras-
mus). 1919 købte sønnen og brygmester Hans Christiansen
moderen ud, og Fang blev direktør for bryggeriet. Direk-
tørstillingen var ikke mere belastende, end at Fang kunne
dyrke sine kulturelle og historiske interesser ved siden af,
idet Christiansen tog sig af den daglige drift indtil 1931,
hvor bryggeriet bortforpagtedes. Bryggeridriften ophørte
helt i 1942. Fanny og Arthur byggede villa i Klostersvang 19
i 1917, hvorved de blev naboer til den kendte Roskilde-foto-
graf Kristian Hude. Han var ligeledes meget lokalhistorisk
interessert.

Ægteparret Fangs villa
i Klostersvang 19. Ama-
tørfoto. U.å. Roskilde
lokalhistoriske Arkiv.

Med Hudes 60 Aars Fødselsdag og 25 Aars
Jubilæum 16 August 1924. F.F.

Hude intime.

Mel: Mennetten af Elverhøj.

I
 I Klostersvængets dybe Ro
 Fra Verden lukket ude
 Der lever i et yndigt Ro
 Nor falles Ven, Hr. Hude.
 Han dyrker flittigt Urtegaard
 Med Roser og med Blommer.
 Her huser han sin Jordemo'er,
 Hvem ta'r mod dem, der kommer.

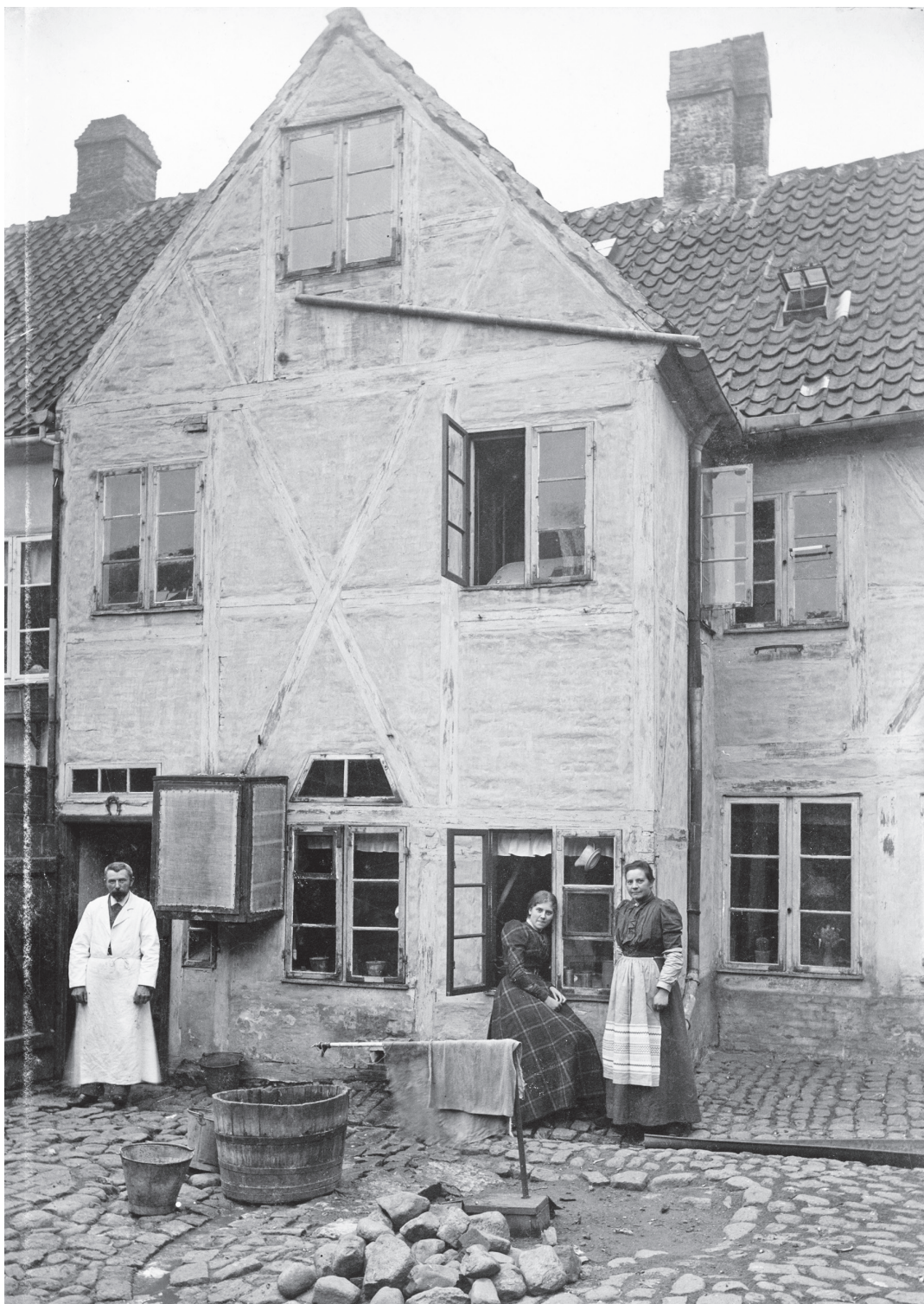
II

Og det er mange, store, smaa,
 Som ind til Hude kigge,
 De Sodavand og Lardom faa,
 Men Skræpper høres ikke.
 Han elsker Barmet i dets Vaar,
 Men Lømler modta'es ikke,
 Kun Piger som paa Ho'edet staar
 Og lader Eufold ligge.

De to første vers af
Fanny Fangs lejlig-
hedssang til naboen,
fotograf Hude, egen-
hændigt skrevet i anled-
ning af hans dobbelte
mærkedag.

"Lassens Huse" på hjørnet af Helligkorsvej og Børgediget. Typiske fattigrønner med byens nye vandværk overfor (kun bestyrerboligen er synlig). Sådanne rønner anså Fanny Fang ikke for en værdig ramme om et familieliv. Foto ved vennen Kr. Hude kort før nedrivningen 1900. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Viktualiehandler Rasmussen med sin husstand fotograferet ved det uundværlige flueskab. Gårdinteriøret vidner om properhed i forretningen Skomagergade 5. Hude-foto ca. 1905. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Arthur Fang blev ligesom Fanny Fang en af Roskildes store kulturpersonligheder, blandt andet i sin egenskab af lokalhistoriker, men også på grund af sit store engagement i byens kulturelle foreningsliv. Han var således formand for Roskilde Bibliotek 1922-45 og medstifter af "Roskilde Turistforening" 1909, medstifter af "Historisk Samfund for Roskilde Amt" i 1910 og Roskilde Museum i 1929, aktiv i alle bestyrelser, sideløbende med et omfattende lokalhistorisk forfatterskab. Han skrev følgende hovedværker: "Sct. Jørgensbjerg" (1937), "Roskilde" I (1945), "Roskilde" II (1970) og "Roskilde Domkirke gennem 1000 år" (1960). Hertil kom en lang række mindre bøger og artikler. Han var fabelagtig til at popularisere faghistorisk viden og skrev i en levende og engageret stil, men den journalistiske fortid fornægtede sig ikke, så han gik ikke så højt op i noter og kildehenvisninger.

Fanny som lokalhistoriker

Fanny Fang var også begyndt sin lokalhistoriske karriere ved at skrive artikler til "Roskilde Tidende". Det er nok Arthur, der har sørget for at introducere Fanny for redaktør Wreschner. I 1908 fik hun sin første artikel trykt i avisen: "Kastanietræerne i Sct. Pederstræde".¹⁾ Det blev indledningen til en lang journalistisk karriere. I årenes løb skrev hun små 1000 lokal- og personalhistoriske artikler underskrevet med et lille diskret "f". Det er tydeligt, at fru Fang havde en personalhistorisk tilgang til sit stofområde og en ganske bestemt arbejdsmetode, der ofte tog udgangspunkt i et interview. Til det formål havde Fanny Fang skaffet sig en række meddelere i byen: gamle mennesker med en god hukommelse, der samtidig var gode fortællere. Bedst var det, hvis deres familie havde boet i Roskilde i generationer, og hvis der i hver generation havde været et familiemedlem, der kunne huske og fortælle videre, så de gamle historier var gået i arv gennem flere generationer.

Hendes veninde, overlærer Gudrun Eriksen, har beskrevet en sådan tur i byen: *"Det var på én gang noget af en oplevelse og noget af en prøvelse at "gå tur" med Fanny Fang. Man kom ikke langt, førend hun lige skulle ind i en baggård, der var lukket for andre mennesker, og så måtte man i det næste hus gå gennem en mørk og skummel gang, for der var noget at se i haven bagved. Lidt længere nede i gaden skulle hun op i en trappegang for at undersøge en dør, der engang havde siddet i et andet hus – og så måtte man lige høre om de mennesker, der for hundrede år siden havde boet på kvisten. Og så var der en gammel dame, hun skulle*

Fanny Fang ved kastanietræ i Liebes have, emnet for hendes første lokalhistoriske artikel i 1908 i "Roskilde Tidende". Foto ved Carl M. Petersen 1915/16. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

have nogle oplysninger hos – man kunne bare vente et øjeblik på hende! – Det varede altid syv lange og syv brede, så det endte gerne med, at man med vold måtte hente hende.” ²⁾ Beskrivelsen af en sådan tur viser, at det var et helt andet Roskilde, Fanny Fang gik rundt i, end den by, der blev resultatet efter boligspeculanter og arkitekters hærgen i bymidten i slutningen af 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne, hvor mange gamle huse med hård hånd blev revet ned uden hensyntagen til det gamle, ærværdige købstadsmiljø. Men den tid nåede Fanny heldigvis ikke at opleve.

Nu kan den mundtlige overlevering ofte være et meget upålideligt kildegrundlag, da den bygger på den menneskelige hukommelse, endda hos meget gamle mennesker i dette tilfælde. Det var Fanny Fang meget bevidst om. Derfor kombinerede hun altid disse oplysninger med kildestudier for at

berigtige fejl i de indsamlede oplysninger. Hun kunne bruge mange dage på rigsarkivet og landsarkivet, hvor hun studerede matrikelbøger, skødeprotokoller, kirkebøger og andre arkivalier, der gav pålidelige oplysninger om fortiden. Ingen skulle kunne sætte en finger på de facts, hun fremkom med i sine artikler. Som sin mand byggede hun desuden på tidligere Roskilde-historikere såsom overlærer Hendrik Behrmann og professor Jacob Kornerup. Den sidste må hun for øvrigt have kendt, da han først døde i 1913. Men hun anvendte sit kendskab til deres bøger og artikler som baggrundsviden og foretrak at skrive om begivenheder, personer og steder, som ikke før var blevet behandlet.

*Et af de gamle huse,
som Fanny Fang skrev
om, Skomagergade 7:
Passage gennem
huset ud til baggård.
Hude-foto ca. 1905.
Roskilde lokalhistoriske
Arkiv.*

Forfatterskabet

Fanny Fang fortsatte samarbejdet med Roskilde Tidende gennem hele livet. Omkring 1930 leverede hun gennem flere år artikler til den lokalhistoriske serie "Roskilde-Føljetoner". Også avisens nye redaktør, Christian Christensen, og hendes mand leverede artikler til serien. Siden udkom de bedste artikler fra serien i bogform. Selv om Fanny som lokalhistoriker havde sin hovedinteresse i 1700- og 1800-tallet, kunne hun også finde på at skrive om sin samtid. Hun havde således en serie om Roskildes torvedage under besættelsestiden i begyndelsen af 1940'erne, hvor hun glædede sig over årstidernes forskellige varesortiment og bragte gamle opskrifter, som læserne kunne fornøje sig med i køkkenet. Hendes serie "Billeder fra det gamle Roskilde" bragtes ugentligt i hendes sidste leveår, 1960-1961. Nye indlæg i denne serie blev imødeset med stor interesse, og nogle roskildensere har måske

Fanny Fang brugte utrolig mange timer på at verificere sine oplysninger. Her fotograferet i sin have – måske i gang med at transskribere en tekst i gotisk håndskrift? Amatørfoto ca.1935. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Liebes Gård, Sct. Ols Gade 18, hvor der indrettedes museum i stuelejligheden til venstre for porten i 1930. Hude-foto, ca. 1905. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

ligefrem holdt "Roskilde Tidende" på grund af hendes artikler. Efter hendes død fortsatte kirkegårdsinspektør Hans Rønø denne serie. Fru Fang nøjedes ikke med forholdsvis korte avisartikler, men kunne også kaste sig over større emneområder, der blev til lange artikler i "Jul i Roskilde", som hun leverede stof til fra 1930 og næsten frem til sin død. Også i årbøgerne udgivet af "Historisk Samfund for Roskilde Amt" kan man finde mange af hendes større artikler, som "Sukkerhuset – Liebes Gaard" fra 1930, "Knudsens Gaard – Kroghs Gaard" fra 1932, "Kantor Ryges Slægt og Familie i Roskilde" fra 1942 og "Borgmester i Roskilde Laurits Foss og hans Familie" fra 1947. Hun påtog sig også at udgive provst Daniel Peter Smiths håndskrevne erindringer fra hans tid som elev på Roskilde Katedralskole i 1700-tallet og siden som lærer ved samme skole.

Til trods for at hun var amatørhistoriker uden faglig universitetsuddannelse, havde professionelt uddannede faghistorikere stor respekt for hendes kildestudier og bidrag til lokalhistorien. Museumsinspektør Niels A. Christiansen, leder af Roskilde Museum, har karakteriseret hendes virke på følgende måde: "*Inden for kredsen af Roskildehistorikere indtager fru Fanny Fang en fremtrædende plads; allerede fra barndomshjemmet og de unge år besidder hun en stærk historisk interesse i forbindelse med en stor kærlighed til emnet og en udpræget samlersflid, energi og trang til at give sig i lag med problemerne, egenskaber, der støttes og udbygges ved en egen naturlig evne til at give tanker og resultater udtryk i en levende, letflydende, smuk form og stil.*" Gudrun Eriksen har beskrevet hendes stil lidt mere forbeholdende i nekrologen: "*Lidt tørt skrev hun, bange for, hvad hun kaldte "store ord og klichéer" – smukkeste skrev hun, når hjertet talte. Det skete oftest, når hun skrev om "små skæbner".*"

I 1936 vedtog bestyrelsen for landsforeningen "Dansk Historisk Fællesforening" at udpege afhandlingen "Handelsmand og slagter" som årets bedste bidrag til de amtslige årbøger.

Tid til museumsopgaver

Der kom ingen børn i ægteskabet, og det endte med at blive opløst i 1929. Fanny beholdt efternavnet Fang og blev boende i huset på Klostervang. I folketællingen fra 1930 har hun under erhverv anført: "Skrivent Formue". Under ægteskabelig stilling har hun anført "f" for fraskilt. I vejviser og telefonbog kaldte hun sig ellers for journalist. Hun giftede sig ikke igen. Arthur Fang stiftede ny familie og købte L. A.

Rings hus på Uglebjerget på grænsen til Sct. Jørgensbjerg efter kunstmalerens død i 1933. Hver for sig fortsatte de siden deres kulturhistoriske virke.

Den 12. november 1929 stiftedes Roskilde Museum. Både Arthur og Fanny var aktive i stiftelsen af den nye institution. Borgmester Nørregaard blev formand, Fanny Fang næstformand og boghandler Andreas Flensborg kasserer. Nu begyndte gaver at strømme ind til det nye museum fra byen og det nære opland, ikke mindst fra Hedeboegnen, der strækker sig mellem Roskilde, Tåstrup og Køge. Bestyrelsen havde kig på stuelejligheden i den kommunale ejendom, Sct. Ols Gade 18, der i daglig tale gik under navnet "Liebes Gård" efter den sidste private ejer, der havde testamenteret hele det firlængede gårdanlæg med tilhørende have til kommunen. Denne lejlighed i en gammel byejendom var som skabt til et bymuseum. Kommunen betalte for en renovering af lejligheden og indlæggelse af centralvarme. Det betød endnu flere afleveringer.

Medlemskab af bestyrelsen forpligtede. Boghandler Flensborg blev derfor museets første leder. Han tog sig af afleveringerne og sørgede for, at de enkelte donerede genstande

Roskilde-billeder i trængsel. Man udstillede så vidt muligt alt i 1930'erne, da der endnu var plads på museet. Fotograferet af A. Christiansen. 1933. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

De Borch'ske huse i Bredgade 4, der hørte til Kirstine Kornerups, siden Søren Borchs, gamle købmandsgård, et eksempel på byens mange fattigrønner, som Fanny ikke mente var menneskeværdigt at bo i. Her fotograferet fra bagsiden med das, vasketøj og mange unger af Kr. Hude kort før nedrivningen i 1907. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

blev registreret i indkomstprotokollen, så man altid kunne finde tilbage til den person eller institution, eventuelt forening, der var kommet med de enkelte afleveringer. Til at hjælpe sig med at opstille genstandene i det nye museum havde han Fanny Fang. Museet fik 6 værelser, hvor man udstillede en Horns Herreds-stue, en stor samling Roskilde-billeder, genstande og tekstiler fra oplandets bondekultur, genstande fra byens håndværkermiljøer og endelig en Hedebo-stue. "Roskilde Dagblad" anmeldte udstillingen og roste museets smukke standard. ³⁾ Det må have glædet Fanny Fang, der havde ofret så mange timer på opstilling af de indsamlede genstande. Før øvrigt havde hun selv skænket museet sin mors, Sofie Jappes brudekjole fra 1877. Den var efter datidens sidste mode elfenbenshvid og syet i tyndt uldstof med blondepynt. Herved skilte hun sig ud fra de fleste samtidige brude, der endnu bar den mere praktiske sorte brudekjole.

Andre interesser

Fanny Fang var interesseret i mange andre emner end fortiden. Hun havde således stor forståelse for, at man ikke kunne bevare alle bygninger og kvarterer af stor ælde, men var nødt til at gennemføre en vis sanering og byfornyelse. Mange

fattigrønner i byen var simpelt hen for dårlige til menneskeboliger efter hendes mening. Hun begræd i hvert fald ikke, at de blev revet ned for at skaffe plads til mere tidssvarende boliger for de mindrebemidlede familier, der hidtil havde levet i de gamle, faldefærdige huse i Gullandsstræde og Bredgade.

Efter skilsmissen fik Fanny desuden tid til at dyrke nogle af sine andre interesser. Det fremgår af hendes forfatterskab, at hun altid havde interesseret sig for kvinders vilkår i samfundet og dermed for kvindesagen. Hun var medlem af "Dansk Kvindesamfund", og i 1932 blev hun valgt til næstformand i Roskildes lokalafdeling af "Dansk Kvindesamfund". 2 år efter blev hun valgt til formand for afdelingen, en stilling hun bestred, indtil hun i 1945 valgte ikke at genopstille.⁴⁾

Fanny Fang døde i 1962, et års tid inden hun ville være fyldt 80 år. Nekrologerne vidner om fruens flittige virke som lokalhistoriker og hendes utrættelig arbejde for at hædre sin hjemby, Roskilde, ved at formidle byens og dens befolknings historie. Hendes mange læsere kom til at savne hendes små, fine artikler om stort og småt i fortidens Roskilde i aviser og årbøger. Fanny Fangs omsorg for folk, der havde det svært, kom til udtryk i det legat, som hun testamentarisk efterlod sig: "Hjælpelegat for enligt stillede kvinder og mænd, der midlertidigt trænger til økonomisk støtte". Legatets kapital var på 250.000 kr.⁵⁾ Hendes interesse for "små skæbner" var således ikke kun en historisk interesse. Det var en helt konkret medmenneskelig indstilling.

Fanny i sit arbejdsværelse som ældre dame, men stadig med forskersind. Foto ved Henrik Clausen ca. 1960. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Noter:

- 1) Roskilde Tidende. 30/9 1908.
- 2) Eriksen, s. 94.
- 3) Roskilde Dagblad. 30/3 1931.
- 4) Dansk Kvindesamfunds protokol (upag.).
- 5) Roskilde Tidende. 17/2 1964.

Kilder og litteratur:

Ovenstående artikel er skrevet på baggrund af avislæsning og erindringsstof samt fotografiske samlinger, endvidere Fanny Fangs bog "Handelsmand og slagter".

Dansk kvindesamfund. Roskilde Kreds. Forhandlingsprotokol 1915-1945. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Fanny Fangs privatarkiv. Ca. 1924-1962. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Fanny Fangs billedsamling. Ca. 1890-1960. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Kristian Hudes billedsamling. Ca. 1894-1929. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Arthur Fang som ung Journalist i Roskilde efter Aarhundredskiftet. Roskilde Tidende 9/7 1952.

Arthur Fang. Artikel i Blå Bog. 1972.

Eriksen, Gudrun: Fanny Fang 1883-1962. Fra Københavns Amt 1962, s. 93-95. (Nekrolog).

Fanny Fang. En bibliografi. Udgivet af Roskilde Museum og Roskilde Tidende. Roskilde 1953.

Fang, Fanny: Skovturen. Barndoms- og Ungdomsminder fra Roskilde-egnen. Jul i Roskilde 1940, s. 11-13.

Frederiksen, Jørgen: Hun levede for de levende. Roskilde Tidendes Kronic. 10/2 1962. (Nekrolog).

Frederiksen, Rasmus: Handelsmand og Slagter. Udg. af Fanny Fang. Fra Holbæk Amt 1934, s. 5-88.

Jensen, Arne: Jensens Hjørne. Nogle erindringer og oplevelser fra Roskilde. 1981-1982, s. 6-7.

Nekrologer over Fanny Fang i lokalpressen: Roskilde Dagblad 1/2 1962. Roskilde Tidende 1/2 1962.

Sørensen, Poul: Roskilde Bryggeris historie. Hvidovre 1993.

Tid og sted. Roskilde Museums 75 år 2004. Roskilde 2004.

Verwohlt, Ernst: Arthur Fang in memoriam 1882-1873. Historisk årbog for Roskilde Amt 1976, s. 5.